

**РОЛЯТА НА ВАРНЕНЕЦА КОНСТАНТИН ДЪНОВСКИ
В БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ
(опит за реконструкция)**

Стела Рускова

Резюме: Цел на настоящия текст е да реконструира варненската биография на иконом Константин Дъновски (1830 – 1918), първият български свещеник във Варна и учител във Варненско, анализирайки я чрез възрожденска и следосвобожденска периодизация в ракурса на конкретни религиозно-културелни трансформации.

Ключови думи: Константин Дъновски, възраждане.

Биографична периодизация

- Възрожденски период
- Доварненски период – *младенчески* – 1830 – 1847 г.
- Хадърчански период – *учителски* – 1847 – 1954 г.
- Период на странстване – *посвещенчески* – 1854 – 1856 г.
- Първи Варненски период – *свещенически* – 1857 – 1860 г.
- Втори Варненски период – *възрожденски* – 1860 – 1877 г.
- Следосвобожденски период
- Трети Варненски период – *енорийско-епархален* – 1877 – 1898 г.
- Новопазарски период – *мистичен* – 1898 – 1901 г.
- Четвърти Варненски период – *патриаршески* – 1901 – 1918 г.

Интерпретация на биографичната периодизация

- През учителския си период К. Дъновски преживява екзистенциална криза, решавайки да се посвети на монашески живот.
- През посвещенческия период преживява откровения, визиращи освобождението на българите от властта на неверниците и бъдещото раждане на Православния Вожд.
- През първия Варненски период К. Дъновски изгражда своя сан на свещенослужител.
- През втория Варненски период участва в езиковото и институционалното обособяване на Българската Църква като национално-културелна съборност.
- През третия (вече следосвобожденски) Варненски период разгръща социално-благотворителна дейност и вероятно осъществява неофициални връзки с неправославни деноминации; свидетелство за това е, че през 1885 г. записва сина си Петър Дънов за ученик в Американското научно-богословско училище в Свищов.
- През Новопазарския период К. Дъновски съжителства с изградения вече като мистик Петър Дънов и практически е непосредствен свидетел на неговите откровения, записвани със заглавия *Седем разговора с Духа Господен*, *Трите неща* и др.

През четвъртия Варненски период (след своята 72-годишнина) К. Дъновски преживява последните си земни години в патриаршеско усамотение и съзерцание, но по документални данни в началото на Европейската война (1914 г.) и през периода 1917 – 1918 г. е в непосредствено общуване със сина си Петър Дънов (възраснал вече като Духовен учител) и негови последователи от Варна.

Константин Дъновски е роден на 20. 08. 1830 г. в с. Читак, Ахъчелбийско (дн. кв. *Устово* на гр. Смолян). По спомени на Любен Хаджииванов от Смолян (негов роднина по бащина линия) бащата на Константин се казва Доньо (Андон), който има по-голям брат – Димен, свещеник в Маданска околия. По време на потурчването, ок. 1810 г.,

заедно със съпругата си – презвитера Злата, поп Димен се преселва в с. Устово, вземайки със себе си по-малкия си брат. Когато Доньо пораста, се оженва за устовка и така се полагат корените на Доньовския род. Майката на Константин, Мария, е от прочутия стар устовски овчарски род Забилци – турска дума, която в превод означава *честен*,

изправен. Според по-късните разкази на сина ѝ тя е мистична натура и е оформила у него склонността към мистицизъм. Нейното горещо желание е синът ѝ да се отдаде на служене на Бога, приемайки монашеството.

Още като дете Константин Дъновски е много ученолюбив. Първоначалното си образование получава в килийното училище в Устово, което е едно от първите български килийни училища. По онова време особено влияние върху младия ученик има един светогорски монах таксидиот, възпитан в духа на строгите църковни канони. След като завършва първоначалното си образование, Константин се отправя за Пловдив, където учи в гръцкото училище, но неудовлетворен от знанията, които получава там, се премества в Татар-Пазарджик, за да продължи обучението си при известния български просветител даскал Никифор х. Константинов Мудрон от гр. Елена, който преподава „висши“ знания на питомците си. По онова време това се равнявало на днешното университетско образование.

Едва 15-годишен, през 1845 г. юношата става учител в с. Горно Райково, а на следващата година се връща в Устово, където също е учител.

Вуйчото на Константин Дъновски, бакърджията Юргаки Забилев, напуска бащиния си дом през 1844 г. и се установява в гр. Варна, където отваря медникарска работилница, а през 1847 г. взима при себе си сестриния си син, за да го отдалечи от неприятностите в даскалската му дейност, свързани с преподаване на църковнославянски вместо на гръцки език. Във Варна Константин Дъновски, който имал хубав глас, пеел в неделните и в празничните дни в църквата „Св. Богородица“. Музикалната дарба и интелигентността на певеца привлекли вниманието на варненския владика Порфирий, който го кани на служба в църквата. В същата тая

година Константин среща и Атанас Георгиев Чорбаджи от близкото село Хадърча (дн. Николаевка), местен родолюбец и щедър спомоществовател, и това предопределя съдбата му. Дъновски става учител в българското училище, което Атанас Чорбаджи открил в собствената си къща. По този начин той става първият български учител не само в селото, но и в цяло Варненско.

Младият учител допада на селяните и през 1851 г. те построили сграда за училище и църква.

През април 1854 г. 24-годишният К. Дъновски и трима негови другари: Бельо Пинин, Тодор х. Маврудиев и Петър Атанасов, потеглят с една стара гръцка гемия от Варна за Света гора на Атон с намерението да останат там и да се посветят на монашеството. Едно случайно произшествие осуетява плановете им – недалеч от Солун се извива страшна морска буря и разбива гемията. Младежите с голяма мъка успяват да се доберат до брега. Перипетиите, свързани с това пътуване, са описани от самия К. Дъновски в една малка брошура през 1905 г. – „Едно откровение в солунската черква „Св. Димитрий“ (Касъма-Джамиси), дадено на отца Константина Дъновски през юношеството му в гр. Солун, на 10 април 1854 година“. Накратко историята е следната. В тази солунска църква четиримата приятели срещат старец с особено излъчване, който ги благославя и, както често се е случвало по онова време, ги заразитва кои са и накъде са тръгнали. След дълъг разговор младежите понечват да си тръгнат. Старецът се обръща към К. Дъновски с молба за среща на другия ден на същото място и по същото време. Онова, което последва, е трудно за възприемане и се среща само в някои агиографски писания. Когато на другия ден, Велика събота, кандидат монахът се връща в църквата, първоначално разговорът тръгва в

обикновено русло, но след няколко минути К. Дъновски забелязва странно изменение в погледа на събеседника си, а над главата му – „пламен огнений”, от което го обземат тръпки и го облива студена пот. Тайнственият старец му казва, че мястото му не е на Атон и трябва да се върне там, откъдето е дошъл, където в непрестанни молитви и работа трябва да чака освобождението от агарянско иго, което милостивият Бог ще дари на поробените чрез застъпничеството на Светата Дева Мария. „Всемогуций Бог ще съкрати дните на турското царство и докрай ще го съсипе... Всесилний ще възстанови ново християнско царство с православен вожд” – твърди той. След това, подарявайки му един антиминос, старецът му казва: „Връчвам ти тоя Свети Престол Божий (антиминос) за уверение на най-голямата милост в името на Пресвета Троица”.

Когато момъкът получава антиминоса, старецът става невидим. Чак тогава К. Дъновски разбира, че не е разговарял с жив човек. Това го стряска така силно, че той остава на мястото си вдървен. Неволен свидетел на тая случка става пазачът на църквата джамия, благочестив турчин. Като приближил смаяния момък, той сложил ръка на рамото му с думите: „Синко, Божиите пътища са неизследими. Иди си с мир!”.

След това К. Дъновски се връща във Варна и застава в челните редици на възрожденците от Варненския край. Той е окрилян от надеждата, че Кримската война ще донесе свобода на българския народ, но злополучният за руските войски край на войната проваля оптимистичните му планове. В село Хадърча започват да прииждат бежанци емигранти, настаняват се турци, татари и др. Това го принуждава да отиде в Балчик, където учителства две години.

През 1856 г. К. Дъновски се връща в село Хадърча и продължава да учителства. В 1857 г. по желание на

Атанас Георгиев, на когото младият учител междуременно е станал зет, Константин Дъновски е ръкоположен за свещеник, а гръцкият митрополит във Варна го назначава в гръцката черква „Св. Богородица”. (Съществуват някои писмени сведения, че още тогава К. Дъновски понякога отслужва литургии на църковнославянски.)

В края на 1859 г. във Варна пристига руският вицеконсул Ал. Рачински. Като възторжен славянофил и българофил, той е добре запознат с борбите и тежненията на българския народ. Още с пристигането си в града установява много близки отношения със свещеник К. Дъновски и други видни патриоти. С всички средства Рачински помага за въвеждане на свещенослужене на български език. След дълго настояване пред гръцкия митрополит на К. Дъновски се позволява да служи на български в църквата „Св. Георги”, първоначално само в събота.

На 6 април 1860 г. Варненската българска община открила подписка за събиране на средства за построяване на българско училище в града. На 1 септември същата година била наета сграда и след водосвет, извършен от К. Дъновски, то започва да работи с 28 ученици. След издаване на султанския ферман за разрешаване на строежа през 1862 г. било построено и самостоятелно училище. В същото време българите, в желанието си да имат самостоятелна църква, преустроили долния етаж на българското училище за тая цел, като нарекли църквата си „Св. Архангел Михаил”. На 14 февруари бил отслужен водосвет, а на 17-и – първата редовна тържествена литургия от К. Дъновски, съвместно с Иван Громов от Хадърча и с прочутите църковни певци Петър Атанасов и Курти Добрев. Литургията е отслужена изцяло на църковнославянски, като в нея вместо името на гръцкия патриарх се споменава името на водача на българската църква Иларион

Макариополски. По този начин отец Константин става първият български свещеник във Варна.

Няколко дни след този акт в града пристигнал новоназначеният гръцки митрополит Йоаким. Въпреки че бил „човек умен и просветен”, отнасящ се с разбиране към българския църковен въпрос, той поставил в църквата „духовното и църковното начало по-високо от светското и националното”. Заради това мнение Варненската община, представлявана от К. Дъновски, започнала борба за отстояване на българския дух.

През 1866 г. К. Дъновски е назначен за глава на Варненската българска община. През август същата година под председателството на К. Дъновски се свиква събор на всички свещеници и селски първенци, на който е изработен „съвременен законник”. Този законник поставил начело на целия окръг Варненската община, а нейният председател Константин Дъновски станал „църковен глава”.

След пристигането на новоизбрания митрополит Симеон той се премества в Хадърча, където живее 2 г. и няколко месеца до началото на 1870 г. На 10 януари 1871 г. заедно с Никола А. Дъновски се подписват във Варна върху „Разпис” за избор на лицата, които да определят представителя на Епархията в Църковно-народния събор в Цариград за разглеждане и одобрение на Привременния устав.

По инициатива на Димитър Станчев и Стефан Дерибеев в началото на 1871 г. е основано Българско ученическо дружество „Просвещение”. Като председател на Варненската българска община К. Дъновски активно подпомага тяхната инициатива. Подкрепя и Янко К. Славчев за откриване на читалище „Възрождение”, построено в двора на църквата „Св. Архангел Михаил”. Открива подписка за построяване на здание за девическо

училище и подема редица други родолюбиви начинания. Логичен завършек на тази неуморна дейност е избирането му за председател на епархийския смесен съвет през 1873 г.

Ролята му на инициатор на поредицата родолюбиви дела на българите и тесните му връзки с руското консулство продължават да му навличат беди. Още в началото на Руско-турската освободителна война е задържан като опасен за властта човек. Изправен пред военен съд, той едва не е обесен. Положението му значително се усложнява и заради отправените към него атаки от страна на варненските гръци и гагаузи. Благодарение на намесата на холандския консул във Варна, чиято съпруга е руския, отец Константин остава жив. При влизането на руските войски във Варна е освободен от затвора, където е прекарал 7 месеца.

След освобождението К. Дъновски продължава неотклонно да работи за повдигането на българите в духовно и културно отношение. Той изпълнява енорийска служба до 1898 г., когато поради болест и старост се пенсионира. Въпреки че е пенсионер, от края на същата година до пролетта на 1901 г. служи по заместване в църквата „Св. Параскева” в гр. Нови пазар.

При завръщането си във Варна отец Константин се настанява в малка стая до сградата на храма „Св. Богородица”. Живее скромно и бедно, а по-късно се премества в таванска стаичка на храма „Св. Архангел Михаил”. Продължава да изпълнява временно различни служби и до края на живота си не престава да е изповедник.

Измежду качества, които притежава отец Константин, заслужава да се отбележи неговата музикална ерудиция в стила на църковнославянското пеене. Аранжираната от него църковна песен „Ангел вопияще” е поместена на стр. 218 в „Псалтикиен воскресник” на поп

Манаси Годоров, издаден през 1914 г. в София. Тази песен се счита за шедьовър на източноправославното църковно песнопение.

Последната обществена изява на отец Константин е възложената му от българското правителство благотворителна акция, с която бива оказвана помощ на населението в Родопите по време на Балканската война. Макар и на преклонна възраст, той намира сили да приеме предложената му почетна длъжност и да раздаде парични помощи на бедстващите българи в новоосвободените земи. През 1913 г. изпълнява и мисия, поставена му от Светия синод – да участва в покръстването на българите мохамедани от Средногорието.

Старите варненци си спомнят за поп Константин с особено уважение. Описват го като човек едър на ръст, с холеричен темперамент, в очите на когото блести огънят на буден господарски дух. Той не обича думата му да става на две. Когато повежда разговор, подхожда плавно, мелодично, със съдържан тон, като човек, който се владее отлично. В залеза на своя живот с тънка, едва доловима ирония в гласа той казвал: „Какво не съм видял и препатил, което вие, младите, не сте сънували още...”.

По случай петдесетгодишния юбилей на първата българска църква във Варна, честван през 1915 г., Светият синод въвежда свещеник Константин Дъновски в духовен сан „свещеноиконом”, а правителството го удостоява с орден за гражданска заслуга с офицерски кръст. Варненският

общински съвет постановява да се именува на негово име близката до църквата „Св. Архангел Михаил” улица „Одринска”.

На 13 ноември 1918 г. иконом К. Дъновски напуска този свят на 88-годишна възраст. Погребан е тържествено в двора на храм „Св. Архангел Михаил”, функциониращ и до днес и носещ духа на българското Възраждане във Варна и Варненско. Там е заделен специален кът в негова чест, а на гроба му е поставен скромнен паметник, който свидетелства: „Константин А. Дъновски, 1830 –1918, пръв български учител във Варненско и свещеник в град Варна”.

Използвана литература:

1. *Из родословието на Учителя Петър Дънов* от Любен Хаджииванов В: *Учителя във Варна*, изд. „Бяло Братство”, София, 1999
2. *Пръв български учител и свещеник* от Димитър Македонов В: *Учителя във Варна*, изд. „Бяло Братство”, София, 1999
3. *Спомени на свещеника Константин Дъновски* В: *Известия на Варненското Археологическо дружество*, 1910, Издание на Варненското Археологическо дружество, 1911
4. *Младият Петър Дънов*, Сдружение „Слънчогледи”, Бургас, 2014.

За контакти:

Стела Рускова, фондация "Слово"
e-mail: stela_pr@abv.bg